МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 5

Матеріали
Звітної науково-практичної конференції науковців МАУП
“Соціальна практика та теоретико-методологічні
засади модернізації України
(політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)”
м. Київ, МАУП, 30 листопада 2017 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

ББК 63.3(4УКР)я43
С76

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 12 від 25.10.17)

Редакційна колегія:
М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. І. Литвиненко, д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор).

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008 —

С76 Вип. 5: Матеріали звітн. наук.-практ. конф. "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)", 30 листопада 2017 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2017. — 352 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези доповідей учасників науково-практичних форумів МАУП, що відбувались у контексті загальноакадемічної Науково-практичної конференції "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)" з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2017
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2017

Варзар І. М.
Декомунізація та генеза науково-ідеологічного феномену 55

Отрешко Н. Б.
Декоммунизация — это не просто... 64

Єрескова Т. В.
Суспільна свідоміть в епіцентрі декомунізації 66

Попов В. Ж.
Шляхи вдосконалення політики декомунізації 70

МІЖНАРОДНА МОЛОДІЖНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин: виклики, пріоритети та прогнози"

Базильчук М. В.
Роль та значення Мюнхенської конференції в системі глобалізаційної безпеки 72

Voytko T. V.
Terminology in English language for specific purposes 74

Хак А. Б.
Міжнародна безпека в глобалізованому світі: латентні інформаційні війни та шляхи їх розв'язання 76

Панфілова В. В.
Військово-політичні та релігійні конфлікти в Югославії та засоби впливу на населення 78

Артюшенко О. М.
Мова як ментально-ціннісний орієнтир в сучасних міжнародних відносинах 81

Логунов Р.
Феномен демократії у сучасному світі 83

Логоша К. Л.
Латентна інформаційна війна у ході російсько-грузинського конфлікту у серпні 2008 року 85

Гончаренко Є. Ю.
Методичні аспекти вивчення ділової німецької мови 87

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Постнекласичні інтенції соціогуманітарного пізнання"

Мєлков Ю. О.
Від гуманітарності до гуманістичності: постнекласичні перспективи знання та освіти 90

Піляєв І. С.
Фрактальність як універсальний спосіб відображення соціальної дійсності 93

Повторева С. М.
Структуралізм і постструктуралізм в контексті сучасного гуманітарного пізнання 96

Попов В. Ж.
Вивчення історії повсякденності: підходи до визначення предмету 98

Т. В. ЄРЕСКОВА
канд. соц. наук, доц., НН ІМВСН МАУП

СУСПІЛЬНА СВІДОМІТЬ В ЕПІЦЕНТРІ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ

В умовах демократичної трансформації, що здійснюється в Україні, виникла необхідність якісних змін у суспільній свідомості. Останні події показують, що перетворення, які відбуваються, не знаходять належного відгуку в свідомості більшості людей, не викликають у них відповідної трансформації системи цінностей і моделей поведінки, що не сприяє побудові єдиної нації, а це негативно позначається на перебігу соціальних і політичних перетворень.

Тоталітарна система, що протягом декількох десятиліть пригнічувала будь-яку нормальну діяльність громадянського суспільства, залишає після себе співтовариство людей, що намагаються знайти для себе якийсь *загальний принцип*, на якому можна будувати нове сумісне життя соціуму в цілому. Тому, на мою думку, доречно говорити не про зміну суспільної свідомості (як наслідок процесу декомунізації), а її еволюцію. Адже еволюція суспільної свідомості є необхідним чинником процесу суспільних трансформацій. Завдяки еволюції суспільної свідомості соціум може здійснювати свідомий вибір реакції на ті або інші події в поліетнічному суспільстві. Проте незнання або недостатня увага до процесу еволюції суспільної свідомості з урахуванням відмінностей етнонаціональних спільнот, існуючих в соціуму, їх національної специфіки можуть виступати першопричиною неспроможних і навіть трагічних за своїми наслідках рішень і в процесі управління соціальними системами, і в реальній практиці взаємодії цих систем.

Варто зазначити, що, опановуючи нову систему цінностей, людина може сприйняти з неї лише те, що вона здатна зрозуміти та усвідомити, володіючи певним рівнем мислення, особливостями чуттєвого сприйняття. Під час запровадження трансформаційних процесів можна говорити про радикальну ломку тих або інших суспільних структур, але стосовно людської свідомості така пряма аналогія буде неправомірною (у такому разі можлива лише свідома відмова від тих або інших змістовних ідей).

У період суспільних трансформацій (які й відбуваються зараз в Україні) привертають увагу певні особливості вивчення суспільної свідомості, а саме:

- не проаналізований перехідний характер суспільної свідомості, в якому є паралельне існування так званої “старої” і “нової” свідомості;
- не врегульовані і не визначені технології заміщення старих соціальних цінностей і соціальних норм новими;
- не отримало належного осмислення поєднання протилежних тенденцій, різних форм і методів формування суспільної свідомості, коли, з одного боку, стає неминучим певне посилення впливу держави, а з іншого — в процесі демократизації зростає роль громадянського суспільства і свободи особистості;

Від вирішення цих проблем залежить розуміння суті цінностей і тенденцій розвитку того соціального середовища, в якому належить функціонувати суспільству в майбутньому

Суспільна свідомість є складним соціальним явищем. Воно, як поняття, характеризує сукупність ідей, теорій, поглядів, переконань, відчуттів, настанов, що ві-

дображають зовнішні умови життя людей. У суспільній свідомості знаходять відображення як сторони суспільного життя, так і зміни, що в ньому відбуваються. Суспільна свідомість формується тільки під впливом соціальної дійсності, має динамічну, складну структуру, яка відображає всі сфери соціально-економічного життя. Відображаючи різноманіття зв'язків і відносин, притаманних існуючим зовнішнім умовам в соціумі, суспільна свідомість може бути і активною, і нейтральною, і консервативною суспільною силою.

Виявити структуру суспільної свідомості означає розкрити рівні віддзеркалення соціальної дійсності, кожен з яких показує, як можна диференціювати суспільну свідомість. Тобто ці рівні відображають ступінь пізнання та сприйняття людиною суспільного життя.

Суспільна свідомість виступає в ролі активної сили, що безпосередньо спонукає людей до діяльності і надає, тим самим зворотну дію на соціальну реальність. Ми згодні з точкою зору Дж. Дьюї, що суспільна свідомість виникає тоді, коли індивідуальні бажання людей знаходять загальний для всіх сенс, перетворюються в загальні спрямування і цілі. Таким чином, можна сказати, що суспільна свідомість має надособистісний рівень. Її зміст може побічно, опосередковано існувати в наявних формах культури, правових документах, у функціонуванні соціальних інститутів.

Згідно теоретичному конструкту суспільної свідомості, існує три рівня відображення соціальної реальності: ірраціональний, буденний та теоретичний. Відображення поверхневих проявів соціальної реальності фіксується на рівні *ірраціональної* і *буденної свідомості*. Глибше проникнення в суть соціальної дійсності відбувається на рівні *теоретичної свідомості*.

Ірраціональний рівень суспільної свідомості складається з двох основних елементів — *накопиченням і переробкою інформації про соціальну реальність*. Взаємозв'язок цих двох елементів в процесі відображення людиною соціальної реальності знаходить своє втілення в міфологемах, які включають у себе когнітивні і емоційні компоненти ціннісних орієнтацій людини. Це несистематизовані погляди, уявлення, настрої, відчуття, звичаї і традиції, норми поведінки, які властиві різним соціальним верствам населення і складаються під безпосереднім впливом умов життя. Як правило, ці соціальні стереотипи, слабо пов'язані з реальною поведінкою людини.

Буденний рівень суспільної свідомості виникає і розвивається стихійно в процесі повсякденної практичної життєдіяльності людей. На цьому рівні відображення соціальної реальності відбувається *накопичення реалістичних елементів знання*. Саме на цьому рівні відбувається поєднання індивідуальних і масових компонентів суспільної свідомості. Прояви буденного рівня суспільної свідомості знаходяться на "поверхні" свідомості, чітко усвідомлюються людьми і зазвичай легко визначаються при дослідженнях, зокрема — громадської думки.

Теоретичний рівень суспільної свідомості виникає тоді, коли людина здатна самостійно розкривати закономірні зв'язки і сутність процесів, які відбуваються в соціальній реальності. Тобто, коли людина не тільки усвідомлює свою належність до певного соціально-етнічного співтовариства, але і усвідомлює становище своєї нації в системі суспільних відносин, розуміє національні інтереси, взаємини своєї нації з іншими соціально-етнічними спільнотами. Теоретичний рівень суспільної свідомості виявляється в ідеях, спробах, діях.

Еволюційно кожний рівень і спосіб регуляції соціальної дійсності нарощується над попередніми, але не відміняє їх, а доповнює і ускладнює всю систему відображення соціальної реальності.

На ірраціональному рівні суспільна свідомість знаходить своє втілення в *міфологемах*. Трансляція з покоління в покоління і закріплення в кожному подальшому з них, найбільш стабільних духовних, світоглядних і культурних цінностей відповідного соціуму, що історично склалися, зумовлюють глибинні, "кореневі" підстави його специфічного менталітету. Йдеться про традиції (стійкі способи дії людей, що історично склалися), звичаї (традиційно сталі правила суспільної поведінки), соціальні звички (певний спосіб реагування людей на суспільні явища і події).

Оскільки на рівні ірраціональної свідомості зміст міфу і власне мислення сприймається як єдина існуюча дійсність, то, відповідно, і соціальна реальність для цього рівня суспільної свідомості існує як здійснення певних міфологем. Варто зазначити, що у тоталітарних державах тільки за умови максимальної міфологізації ідеології і суспільної свідомості була можлива побудова "світлого майбутнього". У суспільствах, що трансформуються, соціально-політичні міфи розраховані на широкі верстви населення, вони ґрунтуються на примітивних стадних інстинктах людей і тому надзвичайно доступні сприйняттю.

На буденному рівні суспільна свідомість *формується за рахунок життєвого досвіду членів соціуму*. Тобто, впливає на як на розвиток тих або інших рис людини, так і на розвиток особистості в цілому (у формі самопізнання), на залучення суб'єкта до інших людей, до верстви, нації. Саме на буденному рівні виявляються природні та надбані основи суспільної свідомості. Тому суспільна свідомість на цьому рівні відображення суспільної дійсності формується на підставі тих основ, що зумовлені релігійними, історичними, культурологічними, економічними, освітніми чинниками, а також того способу життя, який, з одного боку, детермінує ці чинники, а з іншого — сам змінюється під їх впливом

На теоретичному рівні суспільна свідомість *збагачує індивідуальні і ментальні якості даного соціуму загальнолюдськими цінностями* та проявляється не стільки в плані фактів і результатів, що вже відбулися на рівні практичної діяльності і буденної свідомості, скільки *в плані очікуваних, потенційно можливих проявів відповідних властивостей цієї категорії свідомості*. Іншими словами, в цьому випадку суспільна свідомість дозволяє аналізувати і цілеспрямовано конструювати дійсність. А саме, відбувається коректування і перетворення в необхідних випадках тих ціннісних життєвих орієнтирів, які як на особовому рівні, так і на рівні соціуму в цілому визначають найбільш вірогідну поведінку і вчинки людей, направляють і концентрують їх енергію на досягнення поставленої мети.

Одним із основних компонентів формування теоретичної свідомості є ідеологія. На рівні ідеології прояв суспільної свідомості залежить від того, якому соціальному суб'єктові належать ті або інші ідеї, якою мірою вони адекватні національним і загальнолюдським цінностям, розкриттю духовного потенціалу кожної особистості.

Таким чином, говорячи про ефективність процесу декомунізації слід усвідомлювати на якому рівні сформована суспільна свідомість більшості членів соціуму, якими засобами (механізмами, технологіями) впроваджується цей процес. Наприклад, якщо у більшості членів соціуму сформований теоретичний рівень суспільної свідомості, то руйнування пам'ятників, збивання радянських символів на станціях метро, безглузде перейменування і т. ін. буде викликати лише нерозуміння та роздратування, тому що вони дивляться не у минуле, а у майбутнє. Якщо у більшості членів соціуму сформований буденний рівень суспільної свідомості (для України це дуже характерно), то зовнішні заходи декомунізації також будуть викликати нерозуміння та роздратування, але з інших причин — тому що вони сприймають це як "знецінення" або "знищення" їх життя, повсякденних практик. В цьому випадку доцільно

говорити не про “ломку”, “зміну”, а, саме, “еволюцію”, суспільної свідомості — через реформування соціальних інститутів держави. А от для людей зі сформованим ірраціональним рівнем суспільної свідомості такі зовнішні, різкі, швидкі заходи (“було й нема”, “зруйнували власними руками” тощо) викликають захоплення, створюють ілюзію миттєвих перетворень та змін. Проте не несуть системних зрушень в функціонуванні соціуму, спрямованих на підвищенні соціальної взаємодії, соціальної довіри між різними соціальними групами сучасного українського соціуму.

Історія свідчить про те, що змінити суспільну свідомість можливо. Прикладом цього можуть служити становлення християнства, протестантська Реформація, європейське Просвітництво, період національно-визвольних війн в Україні, встановлення комуністичного світогляду в СРСР.

Отже, життєдіяльність будь-якого суспільства — це завжди складний, суперечливий процес органічної єдності матеріального і духовного, соціальної дійсності та суспільної свідомості, які взаємодоповнюють одна одну, виступаючи одночасно як відносно самостійні явища. Це означає, що, якщо ми хочемо, щоб дійсність, яка нас оточує змінилася, треба змінити свідомість людей й разом зі свідомістю поступово, еволюційно зміниться весь спосіб життя держави.